

THỊ TRƯỜNG LAO ĐỘNG VIỆT NAM

TRONG CƠN SỤY THOÁI KINH TẾ TOÀN CẦU

PGS.TS. TRẦN VĂN THIÊN & ThS. NGUYỄN SINH CÔNG

Tuộc khủng hoảng tài chính của nền kinh tế lớn nhất thế giới (Mỹ) đã làm cho các nền kinh tế đều rơi vào tình trạng suy thoái với những mức độ khác nhau. Suy thoái kinh tế toàn cầu tác động mạnh mẽ đến vấn đề việc làm của các quốc gia. Theo dự báo của Tổ chức Lao động Quốc tế (ILO), trong năm 2009, toàn thế giới sẽ giảm khoảng 210 triệu chỗ làm và tỷ lệ thất nghiệp của thế giới sẽ ở mức 7,1%. Hậu quả là các quốc gia đều phải cắt giảm chỗ làm việc dẫn đến tình trạng thất nghiệp cao, người lao động và chính phủ các nước phải đối mặt với vấn đề giải quyết việc làm. Khu vực các nước đang phát triển đã và sẽ là một trong những khu vực chịu ảnh hưởng nghiêm trọng.

VN là một nước đang phát triển, ngày càng hội nhập sâu và đầy đủ vào nền kinh tế thế giới, vì vậy, cũng trong tình trạng phải gánh chịu những hậu quả nặng nề của cơn suy thoái kinh tế thế giới mà một trong những vấn đề nan giải là việc làm. Suy thoái kinh tế không chỉ làm cho nền kinh tế tăng trưởng thấp mà còn dẫn đến tình trạng việc làm bị cắt giảm, xáo trộn, thất nghiệp gia tăng.

Lao động trong nước bị mất việc hàng loạt

Theo đánh giá của Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội, do ảnh hưởng của suy thoái kinh tế

toàn cầu, những tháng cuối năm 2008, cả nước có gần 30.000 lao động tại các doanh nghiệp bị mất việc làm. Tính đến hết năm 2008, đã có 11 Liên đoàn Lao động tỉnh, thành báo cáo số lượng người mất việc là: Hà Nội 4.600 người, Bà Rịa – Vũng Tàu 1.624 người, Đà Nẵng 933 người, Vinh Phúc 500 người, Hải Phòng 900 người, Quảng Nam 8.000 người, Bình Dương 915 người, Đồng Nai 7.000 người, TP.HCM 8.000 người và Công đoàn Giao thông Vận tải 4.300 người. Các ngành bị cắt giảm nhiều lao động là dệt may, da giày, điện tử.

Dự báo năm 2009, số người bị mất việc làm tại các khu công nghiệp trong nước sẽ tăng lên trên 150.000 người. Tình trạng cắt giảm lao động tại 2 thành phố lớn là Hà nội và TP.HCM trong năm 2009 được dự báo là rất mạnh. Theo dự báo từ Ban quản lý các KCN-KCX Hà Nội, hơn 400 doanh nghiệp trong các khu vực này sẽ cắt giảm trên 8.000 lao động (khoảng 10% tổng số lao động). Tại TP.HCM, Ban quản lý các khu công nghiệp, khu chế xuất (HEPZA) cho biết số lao động tạo mới được việc làm là 244.000, giảm khoảng 7.000 so với năm 2007. Bên cạnh đó, tình trạng các doanh nghiệp “đặt hàng” trước lao động cho năm 2009 đã không còn như mọi năm, mà việc tuyển nhân sự chỉ chủ yếu ở những doanh nghiệp mới thành lập hoặc các doanh nghiệp tuyển nhân sự bù vào chỗ trống để giải quyết nhu cầu trước mắt. Trong

những tháng đầu năm 2009, khảo sát hơn 460 doanh nghiệp của Sở LĐTBXH TP.HCM cho thấy số lao động giảm do thôi việc, mất việc làm chiếm 67,7% trong tổng số gần 52.000 lao động giảm.

Suy giảm kinh tế toàn cầu tác động sâu sắc đến lao động các làng nghề truyền thống của VN. Theo báo cáo của Hiệp hội Làng nghề VN hiện có tới 5 triệu trong tổng số 10 triệu hộ làng nghề nước ta không có hoặc thiếu việc làm. Số doanh nghiệp phải đóng cửa, ngừng sản xuất không ngừng gia tăng, kéo theo nó là tình trạng mất việc làm của lao động khu vực này ngày càng tăng cao.

Sự thay đổi mạnh về nhu cầu và cơ cấu lao động giữa các ngành

Suy thoái kinh tế dẫn đến sự thay đổi sâu sắc giữa các ngành, lĩnh vực trong nền kinh tế. Lĩnh vực nhạy cảm nhất đối với tình trạng của nền kinh tế là tài chính và bất động sản. Sự ảm đạm của thị trường chứng khoán và sự đóng băng của thị trường bất động sản trong hơn một năm qua đã làm nhu cầu về lao động giảm mạnh. Từ chỗ khan hiếm nhân lực tới chỗ nhiều công ty chứng khoán, bất động sản phải sa thải nhân viên. Thông số nhân lực trực tuyến Quý II/2008 cho thấy sự trôi sụt của thị trường chứng khoán khiến chỉ số cầu nhân lực của ngành này giảm 63% so với Quý I. Trong suốt nửa cuối năm 2008 và những tháng đầu năm 2009 nhân lực của ngành này tiếp tục sụt giảm cùng với sự suy giảm liên tục của thị trường. Cùng tình trạng này là lao động trong ngành công nghệ thông tin. Xu hướng thuê phần mềm và các dịch vụ hỗ trợ làm cho các công ty về công nghệ thông tin giảm nhu cầu về các chuyên gia công nghệ. Theo ông Phạm Ngọc Tuấn, Tổng giám đốc Sài Gòn Postel Corporation, cho biết, số nhân lực công nghệ thông tin tại các công ty vào năm 2010 sẽ giảm 30% so với năm 2015 và sẽ có khoảng 10-15% lao động lĩnh vực này thất nghiệp. Suy thoái kinh tế còn tác động mạnh đến ngành xây dựng, du lịch. Sự sụt giảm mạnh của 2 ngành này trong năm 2008 còn được tiếp diễn trong năm 2009. Các chuyên gia dự báo nhu cầu lao động trong ngành xây dựng và dịch vụ sẽ suy giảm.

Ngược lại với tình trạng suy giảm lao động trong một số ngành như tài chính, bất động sản, du lịch, xây dựng,...là sự lên ngôi của các ngành y, marketing, giáo dục. Nhu cầu lao động cho các ngành này đều tăng so với những năm qua. Suy thoái kinh tế làm việc tiêu thụ hàng hoá khó khăn

hơn, do vậy các doanh nghiệp phải tìm mọi cách để tiêu thụ sản phẩm của mình. Điều đó có nghĩa là các doanh nghiệp cần nhiều lao động marketing hơn. Ghi nhận từ thống kê trực tuyến của Vietnamworks.com cũng cho thấy, nhu cầu về bán hàng, tiếp thị của các doanh nghiệp là cao nhất hiện nay. Dự báo nhu cầu này còn tăng mạnh trong giai đoạn tới khi các tập đoàn nước ngoài và hệ thống siêu thị bán lẻ đổ bộ vào VN. Theo ông Trần Anh Tuấn – Phó giám đốc kiêm Trưởng phòng Thông tin Trung tâm giới thiệu việc làm thành phố, trong năm 2009, ngành marketing sẽ thu hút khoảng 30.000 lao động. Cùng với xu hướng gia tăng mạnh mẽ của các trường đào tạo chuyên nghiệp và các trường đào tạo nghề của cả nước, ngành giáo dục TP.HCM trong năm 2009 thu hút khoảng 10.000 lao động. Đây là mức nhu cầu cao với những ưu đãi nhằm thu hút được nguồn nhân lực vốn đang rất thiếu hụt. Theo báo cáo của Bộ Y tế, nhu cầu nhân lực ngành y tăng lên mạnh mẽ, mỗi năm việc khám chữa bệnh tại các bệnh viện cần thêm khoảng 6.000 bác sĩ, 1.500 dược sĩ, 10.000 điều dưỡng viên và khoảng 7.000 cán bộ khác. Nhu cầu nhân lực cho các bệnh viện từ nay đến năm 2010 là 74.000 người.

Lao động có trình độ cao thiếu hụt

Trong vòng 2 năm vừa qua, nhu cầu về nhân lực cấp cao trên thị trường lao động VN thật sự bùng nổ và ngày càng trở nên nóng bỏng, đặc biệt trong các ngành dịch vụ tài chính, dịch vụ tư vấn, pháp lý, bất động sản, công nghệ thông tin và viễn thông. Việc VN gia nhập WTO đã làm cho các doanh nghiệp trong nước ngày càng quan tâm đến việc cải thiện năng lực cạnh tranh, do đó nhu cầu về tư vấn và nâng cấp về hệ thống quản lý, chiến lược kinh doanh, quản trị nhân sự, quản trị tài chính, kiểm soát nội bộ,...rất cao. Mặt khác, xu hướng các vị trí quản lý trung và cao cấp tại các doanh nghiệp nước ngoài, liên doanh do người nước ngoài nắm giữ đang dần được thay thế bằng người Việt. Vì vậy, nhu cầu tuyển dụng các vị trí quản lý cấp cao như CEO, giám đốc điều hành, tổng giám đốc là rất cao nhưng nguồn nhân lực trên thị trường chưa đáp ứng được. Xu hướng thiếu hụt nhân lực cấp cao được dự báo sẽ còn tiếp tục trong nhiều năm tới.

Thị trường xuất khẩu lao động bị thu hẹp

Đà tăng trưởng trong việc xuất khẩu lao động của VN đã bị chặn đứng do suy thoái kinh tế toàn

cầu. Nếu như năm 2006, VN đưa 78.855 người ra nước ngoài làm việc (tăng 11,85%), năm 2007 là 85.000 người (tăng 7,81%), năm 2008 chỉ được khoảng 87.000 người (tăng 2,35%).

Tốc độ tăng trưởng xuất khẩu lao động của VN, giai đoạn 2004-2008

Năm	Số lượng lao động XK (người)	Tốc độ tăng trưởng (%)
2004	67.000	-
2005	70.500	5,22
2006	78.855	11,85
2007	85.020	7,81
2008	87.000	2,35

Nguồn: Cục Quản lý Lao động ngoài nước,

Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội

Rõ ràng, tốc độ gia tăng xuất khẩu lao động của nước ta trong vòng 3 năm qua đã chậm lại, đặc biệt là năm 2008 vừa qua. Những khó khăn từ các thị trường chính như Malaysia, Đài Loan, Hàn Quốc, Nhật,... làm cho tốc độ tăng trưởng xuất khẩu lao động của VN được dự báo có nhiều dấu hiệu giảm mạnh trong năm 2009. Riêng TP.HCM, xuất khẩu lao động năm 2008 chỉ đạt 75% kế hoạch (gần 10.000 người trong khi chỉ tiêu đề ra là 15.000 người). Tình hình xuất khẩu lao động của VN năm 2009 được dự báo là sẽ khó khăn hơn rất nhiều do tình trạng suy thoái kinh tế buộc các quốc gia phải cắt giảm chỗ làm việc. Điều này ảnh hưởng trực tiếp tới thị trường xuất khẩu lao động của VN.

Bước sang năm 2009, nhiều doanh nghiệp xuất khẩu lao động trong nước đều cho thấy viễn cảnh khó khăn trong việc đưa lao động VN xuất khẩu. Simco - một trong 16 doanh nghiệp hàng đầu trong xuất khẩu lao động của VN trong năm 2008 - cũng chỉ dám đặt mục tiêu bằng 55% số thực hiện của năm trước. Hầu hết các doanh nghiệp xuất khẩu lao động trong nước đều không dám đặt chỉ tiêu cao và cho rằng việc hoàn thành kế hoạch xuất khẩu lao động năm 2009 sẽ rất khó khăn. Thị trường xuất khẩu lao động lớn nhất của VN trong nhiều năm qua là Malaysia (mỗi năm thu hút khoảng 30.000 lao động VN sang làm việc) đang gặp khó khăn rất lớn do suy thoái kinh tế. Tình trạng thiếu việc làm và thu nhập thấp (chỉ cao hơn mức lương trung bình ở VN chút ít) đã không còn hấp dẫn đối với lao động VN. Trong cả năm 2008, VN chỉ đưa được 7.000 lao động sang

thị trường Malaysia. Theo BBC ngày 22/1, chính phủ Malaysia đã chính thức ban hành lệnh cấm các doanh nghiệp tuyển dụng mới nhân công nước ngoài. Đồng thời, các doanh nghiệp Malaysia cũng nhận được khuyến cáo rằng nếu họ có kế hoạch sa thải công nhân thì trước hết phải sa thải công nhân là người nước ngoài.

Hơn nữa, nhiều thị trường xuất khẩu lao động quan trọng của VN trong năm 2009 có kế hoạch cắt giảm mạnh lao động. Trên 60% trong số 80.000 lao động VN tại thị trường Đài Loan đang đứng trước nguy cơ thiếu và mất việc làm. Malaysia có kế hoạch cắt giảm lao động nước ngoài từ nay tới năm 2010 mỗi năm 400.000 người. Hàn Quốc cũng đang gặp khó khăn và thực hiện việc cắt giảm lao động nước ngoài. Vì vậy cuối năm 2008, Bộ Lao động nước này đã không tổ chức đợt 2 kiểm tra tiếng Hàn cho lao động nước ngoài. Các thị trường mới mở tại Trung Đông đang có nguy cơ thu hẹp do các nước này chủ yếu sống dựa vào dầu mỏ. Nay giá dầu thế giới giảm mạnh khiến nhiều công trình đầu tư xây dựng vốn tiếp nhận nhiều lao động VN phải giãn tiến độ, hạn chế tuyển công nhân mới.

Suy thoái kinh tế không chỉ làm cho việc xuất khẩu lao động của VN gặp khó khăn mà còn khiến VN phải đối mặt với thực trạng nhiều lao động phải về nước sớm do không có việc làm. Trưởng ban Quản lý lao động tại Đài Loan, ông Nguyễn Bá Hải, cho biết suy thoái kinh tế đã khiến hơn 2000 lao động VN phải về nước sớm từ cuối năm 2008 đến nay. Dự báo trong năm 2009, hàng ngàn lao động VN tại các thị trường Hàn Quốc, Nhật, Malaysia, Đài Loan,... sẽ phải về nước do không có việc làm. Xu hướng của các thị trường đều cần lao động có tay nghề và trình độ ngoại ngữ nhất định. Do đó, lao động xuất khẩu của nước ta phần lớn là dạng "3 không" (không chuyên môn kỹ thuật, không ngoại ngữ, không tác phong công nghiệp) sẽ rất khó được các thị trường chấp nhận ngay cả các thị trường dễ tính như Malaysia, UEA, Ả Rập - Xê Út. Theo ông Nguyễn Ngọc Quỳnh, Cục trưởng Cục quản lý lao động ngoài nước cho biết, năm 2009, xuất khẩu lao động sẽ chú trọng tuyển lao động kỹ thuật và chuyên gia đi làm việc ở nước ngoài.

Nhìn chung, bức tranh thị trường lao động của VN năm 2009 là khá ảm đạm do tác động của suy thoái kinh tế. Tình trạng này có thể còn kéo dài sang năm 2010. Theo dự báo của Viện Khoa học

Lao động - Xã hội, năm 2009 có thể sẽ có 500.000 người bị mất việc, tình trạng xấu nhất có thể lên đến 1 triệu người, cộng với 1 triệu người hiện đang thất nghiệp thì số người thất nghiệp năm nay có thể lên đến 2 triệu người. Trong đó, nhóm lao động bị mất việc nhiều nhất là lao động giản đơn trong các ngành sản xuất hàng xuất khẩu, và cùng với nó là làn sóng di chuyển lao động từ các khu công nghiệp, khu chế xuất về nông thôn làm cho tình trạng thiếu việc làm ở khu vực nông thôn càng thêm căng thẳng.

Một số giải pháp đề xuất

Để vượt qua những khó khăn hiện nay, các bên liên quan cần có những hành động cụ thể, kịp thời để thích ứng với tình hình biến động của thị trường lao động như sau:

Đối với nhà quản lý, cần làm tốt công tác quy hoạch và dự báo của ngành, của địa phương để nhằm có những kế hoạch can thiệp sớm và hiệu quả, tránh những biến động lớn cho thị trường lao động. Đặc biệt, các ngành, các địa phương cần làm tốt chính sách đào tạo cho nguồn nhân lực theo hướng nâng cao tỷ lệ lao động qua đào tạo và gắn với nhu cầu của xã hội. Mặt khác, Nhà nước cần tăng cường đầu tư mở rộng các ngành nghề sản xuất để tạo thêm việc làm cho người lao động trong nước cũng như tăng cường tìm kiếm nhiều thị trường mới cho lao động xuất khẩu.

Đối với các doanh nghiệp, suy thoái kinh tế gây khó khăn trong sản xuất kinh doanh song đây cũng là cơ hội để các doanh nghiệp tái cấu trúc doanh nghiệp, xây dựng đội ngũ nguồn nhân lực phù hợp với yêu cầu phát triển của mình. Trước hết, cơ cấu tổ chức của doanh nghiệp phải được thiết theo hướng linh hoạt, có thể thích ứng nhanh với những biến động của thị trường và sự chuyển hướng trong sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp. Mặt khác, đây cũng là dịp để các doanh nghiệp rà soát lại toàn bộ quy trình sản xuất kinh doanh của mình để bố trí và sử dụng lao động hợp lý, đầu tư mới máy móc thiết bị để tăng cường năng lực sản xuất và năng lực cạnh tranh của doanh nghiệp.

Đối với người lao động, sự biến động của thị trường giúp người lao động nhận thức một cách đầy đủ hơn về thị trường lao động để có những

quyết định đúng đắn về lựa chọn công việc, nghề nghiệp và định hướng tự đào tạo cho bản thân. Rõ ràng, để tránh rơi vào cảnh thất nghiệp, người lao động phải trang bị cho mình trình độ chuyên môn nghiệp vụ phù hợp với yêu cầu của thị trường. Ngày càng ít chỗ đứng cho lao động phổ thông trong thị trường lao động mà đòi hỏi người lao động ngày càng có trình độ chuyên môn kỹ thuật cao và chuyên sâu. Vì vậy, ngoài kiến thức chuyên môn kỹ thuật chính, người lao động phải tự trang bị cho mình những kiến thức, kỹ năng bổ trợ như ngoại ngữ, tin học, kỹ năng làm việc nhóm, kỹ năng giao tiếp,... nhằm thích ứng với yêu cầu của thị trường lao động. Đồng thời, người lao động cần phải lựa chọn cho mình một ngành nghề, công việc phù hợp với khả năng và có tiềm năng phát triển tốt, tránh tình trạng lựa chọn nghề nghiệp chạy theo phong trào nhất thời, rất dễ dẫn đến tình trạng mất việc khi thị trường biến động ■

Tài liệu tham khảo:

- Hoài Linh (2009), *Về đầu thị trường lao động toàn cầu*, [http://vietnamnet.vn/thegioi/2009/03/836945/, 19/3/2009]
 Hồng Khánh (2009), *Bi kịch xuất khẩu lao động thời khủng hoảng*, [http://www.vnexpress.net/GL/Xahoi/2009/02/3BA0B817/, 20/2/2009]
 Hồng Khánh (2008), *Xuất khẩu lao động lao đao vì suy thoái kinh tế*, [http://www.vnexpress.net/GL/Vieclam/2008/12/3BA091A9/, 4/12/2008]
 Hà Dịu (2008), *Xuất khẩu lao động sang Malaysia giảm mạnh*, [http://vietnamnet.vn/xahoi/2008/09/803387/, 12/9/2008]